

METRIJSKA SVOJSTVA SKALE ZA MJERENJE STAVOVA JAVNOSTI PREMA OSUĐENIM OSOBAMA I NJIHOVOJ REHABILITACIJI

ALEKSANDAR BUĐANOVAC • LJILJANA MIKŠAJ • TODOROVIĆ

primljeno: veljača '98.

prihvaćeno: srpanj '98.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 316.65

376.5

343.9

U RH do sada nisu provedena ispitivanja stavova javnosti o počiniteljima kaznenih djela i mogućnostima njihove rehabilitacije. Posljednjih godina, međutim, novine u zakonodavstvu i praksi donose promjene u smjeru jačeg oslanjanja na društvenu zajednicu prilikom rehabilitiranja osuđenih osoba. Svrha istraživanja kojega je ovaj rad dio utvrđivanje je prirode stavova javnosti u Republici Hrvatskoj prema osuđenima i rehabilitaciji. Cilj je ovoga rada utvrđivanje mjernih karakteristika primijenjenog upitnika stavova i njegove faktorske strukture. Uzorak ispitanika je sačinjen od 364 ispitanika s područja grada Zagreba i Zagrebačke županije. Sastoji se od 186 muških i 178 ženskih ispitanika.

Primijenjeni upitnik zasnovan je na skali stavova Begina i Couturea (1980). Sastoji se od 16 varijabli prevedenih na hrvatski jezik, kojima je dodano još pet novih varijabli stavova.

Pouzdanost upitnik kada je rezultat izražen na prvoj glavnoj komponenti zadovoljavajuće je visoka pod svim primjenjenim modelima komponentne analize. Reprezentativnost i homogenost upitnika također su zadovoljavajuće visine.

Metodom komponentne analize izolirane su 4 glavne komponente koje zajedno objašnjavaju 51.6% zajedničke varijance. Rotirani su u kosu oblimin poziciju. Faktori opisuju osobni odnos prema osuđenima, stav o uvjetima života u zatvorima, postupanje penalnog sustava prema osuđenima, te povjerenje prema osuđenima.

Ispitanici, dakle, razlikuju ove četiri komponente problema rehabilitacije i o njima iskazuju konzistentne stavove. U budućim analizama bit će ispitan stupanj povjerenja i punitivnosti u relaciji s nizom psihosocijalnih varijabli ispitanika.

ključne riječi: javno mnijenje, rehabilitacija, osuđene osobe, stavovi

UVOD

Ideja rehabilitacije počinitelja kaznenih djela svodi se, u osnovi, na njihovu reintegraciju u zajednicu (Sechrest, White i Brown, 1979:20 - 21). Ta će reintegracija imati slabe izgleda ukoliko se tretman odvija u izolaciji. Izricanjem sankcija koje su alternativa u odnosu na zatvaranje (probacija, rad u zajednici), nastoji se održati veza osuđenih osoba s institucijama zajednice. U mnogim se zemljama osuđene osobe u institucionalnom tretmanu potiču na rad ili obrazovanje izvan institucije preko tzv. radnih i obrazovnih programa na slobodi (work release i education release) (Conklin, 1992:519). I napokon, u svijetu su razvijeni mnogi programi koji

olakšavaju prilagodbu bivših osuđenih osoba na život na slobodi nakon duljeg vremena provedenog u kaznenoj instituciji, primjerice kuće na pola puta (halfway houses) (Motiuk, 1993).

Uspjeh osuđenikove reintegracije neće ovisiti samo o njegovoj volji i naporima već i o spremnosti zajednice da ga podrži. Anderson i Newman (1993:402) upozoravaju da nije rijetkost da stavovi zajednice idu protiv programa rehabilitacije počinitelja kaznenih djela koji se provode u zajednici, te da se oni vrte oko dviju tema:

* Dr. sc. Aleksandar Buđanovac i Dr. sc. Ljiljana Mikšaj-Todorović docenti su na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta.

1. Takvi programi oblikovani su da bi "razmazili" kriminalce; oni su suviše blagi i ne služe kao djelotvorno zastrašivanje niti za one koji su u njima, niti za buduće kriminalce u općoj zajednici.
2. Programi koji se provode u zajednici nisu dobro došli u većini četvrti posebice ako su tek prvi put predloženi i/ili osnovani jer se stanovnici boje da će kriminalci na slobodi i dalje činiti kaznena djela.

Stoga je doista začudna malobrojnost istraživanja stavova javnosti o počiniteljima kaznenih djela i mogućnostima njihove rehabilitacije, što podjednako vrijedi i kad su u pitanju maloljetni počinitelji kaznenih djela (Baron, Hartnagel, 1996).

U Republici Hrvatskoj do sada nisu provodena ispitivanja stavova javnosti na tu temu iako je opravdanje za to očito. Primjerice, kaznenim zakonom koji je stupio na snagu 1. siječnja 1998. godine pred-videna je u okviru zamjene kazne zatvora (čl. 54) mogućnost rada za opće dobro na slobodi uz pristanak osuđenika. Nadalje, u nadležnim institucijama u okviru mjera upozorenja upravo se osmišljava provođenje uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom (čl. 70.). Osim toga, prijedlogom Zakona o izvršavanju kazne zatvora, između ostaloga, u tijeku je reguliranje mogućnosti rada u zajednici osuđenih osoba koje se nalaze u kaznenim institucijama. Svi ovi noviteti uvelike se oslanjaju na potporu zajednice, a da nisu poznati njeni osnovni stavovi o osuđenim osobama i njihovoj rehabilitaciji. Ti stavovi nikad nisu ispitivani niti u odnosu na maloljetne počinitelje kaznenih djela iako u Republici Hrvatskoj postoji višegod-išnje iskustvo provođenja odgojne mjere pojačana briga i nadzor.

Neka dosadašnja strana iskustva u ispitivanju navedene problematike bila su osnova za oblikovanje istraživanja u ovom radu.

Begin i Couture (1980) mjerili su stavove prema osuđenim i bivšim osuđenim osobama. Faktorizacija njihovog upitnika pružila je sedam značajnih faktora, ali autori su zaključili da su dva značajna, nazvavši prvog prihvaćanje ili izbjegavanje osuđenika

ili bivših osuđenika, a drugog namjere koje se pripisuju osuđenima u njihovim ustrajanju na vlastitoj rehabilitaciji.

Carrol, Perkowitz, Lurigio i Weaver (1987) u svojoj su studiji o varijablama koje se odnose na kažnjavanje osuđenika dobili dva faktora, pri čemu je prvi prepoznat kao rehabilitacijska orijentacija i vjerovanje u ekonomsku uzročnost, a drugi kao punitivna orijentacija i vjerovanje u individualnu uzročnost te utjecaje kao što su upotreba droga i druženje s kriminalnim elementima.

Cullen i sur. (1990) proveli su studiju čiji je cilj bio procjena stupnja u kojem javnost prihvaća rehabilitaciju kao odgovarajući cilj penalnog sustava. Njihovi podaci pokazali su da se javnost ne suprotstavlja širenju rehabilitacijskih programa i pokušavanju rehabilitacije prijestupnika.

Palmer i sur. (1989) proveli su istraživanje na engleskoj i francuskoj govornoj skupini, upotrijebivši skalu stavova prema osuđenima Begina i Couturea (1980). Faktorizacija skale rezultirala je s dva faktora - faktorom povjerenja i faktorom punitivnosti.

Svrha istraživanja kojega je ovaj rad dio utvrđivanje je prirode stavova javnosti u Republici Hrvatskoj prema osuđenima i rehabilitaciji. Iz naprijed navedenih razloga vidljiv je značaj ove problematike za kvalitetniji razvoj izvaninstitucionalnih rehabilitacijskih programa, kao i za poslijepenalni prihvati bivših osuđenika.

Cilj je ovoga rada utvrđivanje mjernih karakteristika primijenjenog upitnika stavova i njegove faktorske strukture.

METODA

Uzorak varijabli

Upitnik je zasnovan na skali stavova Begina i Couturea (1980). Sastoji se od 16 varijabli prevedenih na hrvatski jezik, kojima je dodano još pet novih varijabli stavova, 2 varijable koje govore poznaju li ispitanici nekog kriminalca ili žrtvu, te varijable spola, dobi i stupnja obrazovanja. Također je zabilježeno i zanimanje ispitanika.

Ispitanici su procjenjivali stupanj svojega slaganja sa svakom pojedinom tvrdnjom na skali od 1 do 5, pri čemu je jedan značilo potpuno slaganje, a 5 potpuno neslaganje. Na posljednje dvije tvrdnje, odgovarali su samo sa DA ili NE.

Uzorak ispitanika

Uzorak je sačinjen od 364 ispitanika, 186 muških i 178 ženskih. Prema dobi je podijeljen u tri skupine 18-25 godina (N=125), 26-40 godina (N=142), te 41-60 (N=97). 22 ispitanika nižeg su stupnja obrazovanja, 201

TVRDNJE
1. Ne želim imati ništa s bivšim osuđenicima.
2. Dijelio/la bih stan s bivšim osuđenikom.
3. Družio/la bih se s osobom koja je na uvjetnom otpustu iz zatvora.
4. U slučaju potrebe, pozvao/la bih bivšeg osuđenika u svoju kuću/stan.
5. Zaposlio/la bih bivšeg osuđenika.
6. Ne možete vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.
7. Neugodno je družiti se s osuđenicima.
8. Osuđenici su nesposobni zadržati posao.
9. Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoj zločin.
10. Sramio/la bih se da je netko u mojoj obitelji bio u zatvoru.
11. Uvjeti života u zatvorima trebali bi se poboljšati.
12. Osuđenici u zatvoru često žive u teškim uvjetima koje bi trebalo promijeniti.
13. Osuđenik je ljudsko biće koje ima ista prava kao i svi drugi ljudi.
14. Želio/la bih da se ponovo uvede smrtna kazna.
15. Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu, čak i kada je ona vrlo neugodna.
16. Uvjeti pod kojima se dobiva uvjetni otpust trebali bi biti stroži.
17. Zločin će se smanjiti ako uvedemo strože kazne zatvora.
18. Treba ukinuti kazne, a protiv zločina se boriti drugim sredstvima.
19. Nije u redu da osuđenici u zatvoru besplatno žive o trošku države.
20. Osuđenike u zatvoru treba natjerati da zarade za smještaj.
21. Osuđenike u zatvoru treba obrazovati i naučiti ih poslu da se po izlasku uklope u život na slobodi.
22. Poznajem neku osobu koja je bila na izdržavanju kazne zatvora.
23. Poznajem neku žrtvu zločina.

srednjega, 53 višega i 88 visokog obrazovnog statusa.

Kako je istraživanje tek u preliminarnoj fazi, konačni broj ispitanika bit će znatno veći.

Ispitivanje je bilo anonimno. Trideset dvoje anketara prikupilo je podatke u domovima slučajno odabranih ispitanika u različitim četvrtima i naseljima grada i županije. Provedeno je u razdoblju od ožujka do lipnja 1997. godine. Za sada, prikupljeni su odgovori ispitanika s područja grada Zagreba i Zagrebačke županije, a u nastavku istraživanja će biti obuhvaćeno cjelokupno područje Republike Hrvatske.

Obrada podataka

Pomoću statističkog programa RTT7 izračunate su mjerne karakteristike upitnika. Dobiveno je nekoliko mjera pouzdanosti izračunatih pod različitim modelima (Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti, Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti alpha, mjere pouzdanosti pod image modelom, standardna mjera pouzdanosti), mjera reprezentativnosti i homogenosti upitnika (Tablica 1). Izračunate su i reprezentativnost, valjanost, diskriminativnost, te homogenost svake pojedine čestice upitnika (Tablica 2).

Nakon toga, u svrhu ispitivanja multifaktorske strukture upitnika, izvršena je faktorska analiza na 21 čestici upitnika (bez zadnje dvije čestice, koje ne predstavljaju stavove), pri čemu su faktori rotirani u kosu oblimin poziciju. (Tablice 3 i 4).

REZULTATI

Tablica 1 prikazuje mjerne karakteristike upitnika. Prije svega, vidljivo je da je pouzdanost upitnika kada je rezultat izražen na prvoj glavnoj komponenti zadovoljavajuće visoka pod svim mjerenim modelima. Standardna mjera pouzdanosti rtt znatno je niža, što znači da nije opravdano izražavati rezultate kao sumu čestica (u sumarnom obliku).

Ovi rezultati sugeriraju da bi se rezultat mogao izražavati kao rezultat na prvoj glavnoj komponenti upitnika. Reprezentativnost i homogenost upitnika također su zadovoljavajuće visine.

Analiza mjernih karakteristika pojedinih čestica pokazala je sljedeće: reprezentativnost većine čestica zadovoljavajuća je, pri čemu nešto niže koeficijente imaju čestice 18 i 21. Ove dvije čestice, a posebno 21, također su nešto niže valjanosti od ostalih čestica. Diskriminativnost čestica upitnika relativno je niža od ostalih za čestice 2, 3, 4, 5, 11, 13 i 18. Ostale čestice imaju osrednju diskriminativnost, što implicira nešto užu raspon odgovora. Homogenost čestica također je nešto niža za čestice 18 i 21.

Globalno govoreći, može se zaključiti da samo dvije čestice imaju nešto niže mjerne karakteristike od ostalih u upitniku, ali obzirom da bi njihovo uklanjanje vjerojatno smanjilo pouzdanost upitnika, a i izgubile bi se informacije koje one nose, odlučili smo ih zadržati.

Tablica 1. Mjerne karakteristike upitnika stavova

Guttman - Nicewander	0.906
Donja granica	0.816
Donja granica pod Image modelom	0.822
Gornja granica pouzdanosti pod image modelom	0.991
Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti	0.878
Standardna mjera pouzdanosti rtt	0.407
Mjere reprezentativnosti uzorka zadataka	0.814
Standardna mjera homogenosti testa	0.032
homogenost	0.614

Tablica 2. Mjerne karakteristike pojedinih čestica upitnika stavova

	reprezentativnost	valjanost	diskriminativnost	homogenost
1	0.867	0.644	0.363	0.582
2	0.791	-0.521	-0.049	-0.460
3	0.874	-0.607	-0.027	-0.550
4	0.844	-0.572	-0.005	-0.515
5	0.785	-0.536	0.061	-0.479
6	0.867	0.644	0.491	0.579
7	0.881	0.660	0.469	0.598
8	0.821	0.572	0.473	0.513
9	0.865	0.656	0.441	0.591
10	0.807	0.570	0.325	0.507
11	0.916	-0.451	0.116	-0.444
12	0.905	-0.407	0.202	-0.401
13	0.790	-0.530	-0.040	-0.479
14	0.620	0.409	0.323	0.352
15	0.726	0.491	0.437	0.430
16	0.812	0.567	0.462	0.503
17	0.825	0.600	0.483	0.535
18	0.479	-0.318	0.003	-0.269
19	0.879	0.565	0.536	0.527
20	0.880	0.563	0.564	0.524
21	0.376	-0.125	0.225	-0.107

Analiza glavnih komponenata provedena je u svrhu usporedbe s rezultatima analize Palmera i sur.

Metodom komponentne analize izolirane su 4 glavne komponente koje zajedno objašnjavaju 51.6% zajedničke varijance (ekstrahirani su faktori čija vrijednost karakterističnog korijena prelazi 1) (vidi tablicu 3.).

Nakon toga je izvršena kosa oblimin rotacija.

Kao što se vidi iz tablica 4. i 5., prvi faktor definiran je varijablama

1. Ne želim imati ništa s bivšim osuđenima.

2. Dijelio/la bih stan s bivšim osuđenikom.
3. Družio/la bih se s osobom koja je na uvjetnom otpustu iz zatvora.
4. U slučaju potrebe, pozvao/la bih bivšeg osuđenika u svoju kuću/stan.
5. Zaposlio/la bih bivšeg osuđenika.
18. Treba ukinuti kazne, a protiv zločina se boriti drugim sredstvima.

Mogli bismo nazvati ovaj faktor osobni odnos prema bivšim osuđenima.

Obzirom na smjer korelacija, viši rezultat na faktoru znači negativan odnos, tj., nevoljnost kontaktiranja s bivšim osuđenima.

Tablica 3. Ekstrahirani faktori

Faktor	Komunalitet	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativno
1	.59092	6.08433	29.0	29.0
2	.25411	1.85947	8.9	37.8
3	.46193	1.68175	8.0	45.8
4	.5977	1.22027	5.8	51.6

Tablica 4. Matrica sklopa faktora (A) rotiranih u kosu Oblimin poziciju

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
ništa s bivšim	.51	.03	.13	.26
dijeliti stan	-.70	-.08	-.04	-.03
druženje s osobom na uvjetnom	-.77	.01	.05	-.10
pozivanje u kuću	-.75	.03	.05	-.08
zaposliti bivšeg	-.59	.21	.13	-.11
ne vjerovati bivšem zatvoreniku	.18	.06	.19	.56
neugodno je družiti se	.19	.04	.11	.64
nesposobni zadržati posao	-.09	-.02	.11	.77
ponoviti će zločin	.09	-.09	.19	.58
sramio bih se osuđenika u obitelji	.25	-.06	-.05	.55
uvjeti u zatvorima trebali bi se poboljšati	-.02	.86	-.14	.09
promijeniti teške uvjete	-.09	.89	-.10	.19
poštivanje kriminalaca	-.08	.50	-.13	-.19
uvesti smrtnu kaznu	-.07	-.24	.38	.11
zaslužuju sudbinu	.10	.00	.57	.01
stroži uvjeti uvjetnog otpusta	.16	.00	.59	.05
uvođenje strožih kazni zatvora	.06	-.00	.52	.26
ukinuti kazne	-.38	.01	-.21	.23
nije u redu besplatan život osuđenika	-.07	-.04	.78	.07
trebaju zaraditi za smještaj	-.07	-.06	.79	.05
treba ih obrazovati i naučiti poslu	.05	.47	.33	-.20

Drugi faktor definiraju varijable

11. Uvjeti života u zatvorima trebali bi se poboljšati.
12. Osuđenici u zatvoru često žive u teškim uvjetima koje bi trebalo promijeniti.
13. Osuđenik je ljudsko biće koje ima ista prava kao i svi drugi ljudi.
21. Osuđenike u zatvoru treba obrazovati i naučiti ih poslu da se po izlasku uklope u život na slobodi.

Radi se, dakle, o stavu prema uvjetima života u zatvorima. Viši rezultat na faktoru reflektira stav da bi uvjeti života trebali biti poboljšani.

Treći faktor opisan je varijablama

14. Želio/la bih da se ponovo uvede smrtna kazna.
15. Osuđenici zaslužuju svoju sudbinu, čak i kada je ona vrlo neugodna.

16. Uvjeti pod kojima se dobiva uvjetni otpust trebali bi biti stroži.

17. Zločin će se smanjiti ako uvedemo strože kazne zatvora.

19. Nije u redu da osuđenici u zatvoru besplatno žive o trošku države.

20. Osuđenike u zatvoru treba natjerati da zarade za smještaj.

Ovo je faktor stava o postupanju penalnog sustava prema osuđenicima. Viši rezultat na faktoru znači punitivniji stav, i obratno.

Četvrti faktor definiraju varijable

6. Ne možete vjerovati nekome tko je bio u zatvoru.

7. Neugodno je družiti se s osuđenicima.

8. Osuđenici su nesposobni zadržati posao.

9. Bivši osuđenik će uvijek lako ponoviti svoj zločin.

Tablica 5. Matrica strukture faktora (F) rotiranih u kosu Oblimin poziciju

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
ništa s bivšim	.64	-.12	.37	.45
dijeliti stan	-.71	.03	-.28	-.24
druženje s osobom na uvjetnom	-.79	.13	-.24	-.33
pozivanje u kuću	-.76	.15	-.22	-.31
zaposliti bivšeg	-.62	.31	-.13	-.33
ne vjerovati bivšem zatvoreniku	.41	-.14	.38	.65
neugodno je družiti se	.43	-.17	.33	.72
nesposobni zadržati posao	.18	-.24	.27	.77
ponoviti će zločin	.35	-.29	.37	.68
sramio bih se osuđenika u obitelji	.41	-.24	.17	.63
uvjeti u zatvorima trebali bi se poboljšati	-.16	.86	-.25	-.19
promijeniti teške uvjete	-.19	.87	-.21	-.11
poštivanje kriminalaca	-.26	.58	-.28	-.39
uvesti smrtnu kaznu	.11	-.31	.41	.24
zaslužuju sudbinu	.30	-.09	.61	.18
stroži uvjeti uvjetnog otpusta	.38	-.11	.66	.25
uvođenje strožih kazni zatvora	.33	-.15	.60	.41
ukinuti kazne	-.39	.03	-.29	.05
nije u redu besplatan život osuđenika	.22	-.16	.77	.25
trebaju zaraditi za smještaj	.22	-.17	.79	.24
treba ih obrazovati i naučiti poslu	.03	.48	.23	-.24

10. Sramio/la bih se da je netko u mojoj obitelji bio u zatvoru.

Ovaj faktor predstavlja općenito povjerenje prema osuđenima. Viši rezultat na faktoru također označava stav nepovjerenja.

Iz analize primijenjenog upitnika na našem uzorku vidljivo je da postoje četiri latentna generatora stavova prema osuđenima i njihovoj rehabilitaciji - osobni odnos prema bivšim osuđenima, stav o uvjetima života u zatvorima, postupanje penalnog sustava prema osuđenima, te općenito povjerenje prema osuđenima.

Ispitanici, dakle, razlikuju ove četiri komponente problema rehabilitacije i o njima iskazuju konzistentne stavove.

Iz tablice 6. vidljivo je da su korelacije između faktora relativno niske. Najviše pozitivne korelacije su između faktora 1 s

jedne, te 3 i 4 s druge strane, te 3 i 4 između sebe, a zamjetna je i negativna korelacija između faktora 2 i 4.

Osobno nepovjerenje prema osuđenima povezano je s punitivnim stavom i stavom općeg nepovjerenja. Slično tomu, stav o potrebi za poboljšanjem uvjeta života u zatvoru u negativnim je korelacijama sa punitivnim stavovima, stavom općeg nepovjerenja, te osobnog nepovjerenja. Rezultati su logični. Ispitanici koji smatraju da bi trebalo pojačati represiju, ne žele poboljšanje uvjeta života i ne poklanjaju povjerenje bivšim osuđenima, i obratno.

Vidljivo je da četiri izolirana faktora u osnovi odgovaraju faktorima dobivenim u istraživanjima Carola i sur. (1987) te Palmera i sur. (1989). Obzirom da se radi o četiri značajna faktora, možemo reći da

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Faktor 1	1.00			
Faktor 2	-.13	1.00		
Faktor 3	.34	-.13	1.00	
Faktor 4	.31	-.27	.24	1.00

6. Matrica korelacija između Oblimin faktora

smo dobili nešto detaljniji uvid u strukturu stavova nego autori spomenutih istraživanja, ali ne treba zaboraviti da je to moguća posljedica načina obrade podataka - metode ekstrakcije faktora, kao i broja ispitanika.

Faktoru "povjerenja" Palmera i sur. odgovarali bi naši faktori osobnoga i općeg odnosa prema osuđenima, a faktoru "punitivnosti" naši faktori stavova prema uvjetima života u zatvoru i prema postupanju penalnog sustava s osuđenima.

Vidljivo je, dakle, i iz ovog istraživanja, da u ispitanika postoji relativno jasno razlikovanje nekoliko sadržajnih komponenti stava prema osuđenima i njihovoj rehabilitaciji - osobni odnos, općeniti odnos, stav prema uvjetima života i prema postupanju sustava s osuđenima.

Kako na osnovu faktorske analize ne možemo dobiti uvid u stupanj punitivnosti i povjerenja ispitanika, u radovima koji slijede iz ovog projekta bit će analizirana ova pitanja, kao i utjecaj varijabli spola, dobi, obrazovanja, zanimanja, teritorijalne pripadnosti, karakteristika mjesta boravišta, poznavanja žrtve ili zločinca i općeg političkog usmjerenja.

Problem na koji smo naišli prilikom primjene ovoga upitnika bio je taj što su ispitanici često postavljali pitanje radi li se o "teškim" ili "lakšim" kriminalcima, tvrdeći da bi se njihovi stavovi razlikovali obzirom na tu činjenicu. Na sličan problem, čini se, naišli su i Palmer i sur. Oni dva dobivena faktora, "povjerenje" i punitivnost" objašnjavaju upravo na način da ispitanici, kada odgovaraju na pitanja o kažnjavanju razmišljaju o "pravim" kriminalcima koji su u zatvoru, a prilikom odgovaranja na pitanja koja se tiču interakcije s bivšim osuđenima razmišljaju o "sitnim" kriminalcima koji su izdržali svoju kaznu i na putu su prema rehabilitaciji.

Prilikom našeg ispitivanja ova distinkcija na dvije vrste kriminalaca također nije unaprijed postavljena. Međutim, za razliku od spomenutih autora, mi pretpostavljamo da su ispitanici odgovarali u skladu sa svojim referentnim okvirom koji je determiniran nizom psihosocijalnih čimbenika - u nekom takvom okviru pojam kriminalca apriori se odnosi na "teškog", "pravog" kriminalca kojega treba kazniti i za kojeg nema pomoći, a u drugom, pak, na "sitnog", "lakog" prijestupnika kojemu treba pomoći da ne čini kaznena djela i kojega je moguće rehabilitirati. Ne vidimo razlog zašto bi ispitanici prilikom odgovaranja na jednu vrstu pitanja imali pred sobom zamisao o jednoj vrsti kriminalaca, a prilikom odgovaranja na drugu vrstu pitanja o drugoj. Mnogo se logičnijom čini pretpostavka da je tijekom ispitivanja kod svakog ispitanika bio korišten njegov vlastiti referentni okvir koji uključuje njegovu zamisao o tome što kriminalac uopće jest, jesu li ljudi popravljivi, odgovorni za svoja djela, treba li im dati priliku da se poprave, itd. Dakle, prema toj pretpostavci, ispitanici prilikom ispunjavanja skale ne zamišljaju dva tipa kriminalca, već odražavaju svoj generalni stav prema njihovom tretmanu. Tome u prilog govore i smjerovi korelacija između faktora koje su logične i konzistentne - ispitanici izražavaju (ne)punitivnost ili (ne)povjerenje konzistentno na svim faktorima, što možda ne bi bio slučaj kada bi prilikom odgovaranja na različite tvrdnje imali pred sobom različite slike osuđenika i prema tim slikama formirali svoje stavove.

Neki indikatori za takve referentne okvire u općenitom smislu svakako su i neke od varijabli koje će biti analizirane - dob, obrazovanje, opće političko usmjerenje.

LITERATURA

- Anderson, R.P., i Newman, D.J. (1993): *Intruduction to criminal justice*. McGraw-Hill, Inc. New York.
- Baron, S.W., Hartnagel, T.F., (1996): *Lock Em Up - Attitudes toward punishing juvenile offenders*. *Canadian Journal of Criminology*. 38, 2, 191-212.
- Begin, G., Couture H. (1980): *Construction et validation d'une echelle d'attitudes envers les detenu(e)s et les ex-detenu(e)s*. *Revue Cannadienne de Criminologie*. 22, 3-16.
- Carroll, J.S., Perkwowitz, W.T., Lurigio A.J., i Weaver F.M.(1987): *Sentencing goals, causal attributions, ideology, and personality*. *Journal of Personality and Social Psychology*. 52, 107-118.
- Conklin, J.E. (1992): *Criminology*. Mcmillan Publishing Company. New York.
- Cullen, F.T., Skovron, S.E., Scott, J.E., Burton, V.S. Jr. (1990): *Public support for correctional treatment: the tenacity of rehabilitative ideology*. *Criminal Justice and Behavior*. 17, 1, 6-18.
- Motiuk, L.L. (1993): *Using the LSI and other classification systems to better predict halfway-house outcome*. *The IARCA Journal on Community Corrections*. 5, 4, 8-9.
- Palmer, D.L., Guimond, S., Baker, M.W., Begin, G. (1989): *A factor-analytic study of English and French forms of a measure of attitudes toward convicts and ex-convicts*. *Canadian Journal of Criminology*. 31, 2, 155-167.
- Sechrest, L.S., White, O., Brown, E.D. (1979): *The rehabilitation of criminal offenders: Problems and prospects*. National Academy of Sciences. Washington, D.C.

METRIC CHARACTERISTICS OF QUESTIONNAIRE OF PUBLIC ATTITUDES TOWARD CONVICTS AND THEIR REHABILITATION¹

ABSTRACT

Until now the attitudes toward convicts and their rehabilitation have never been examined in Republic of Croatia. Recent years, however, new policy in law and practice brings changes concerning greater involvement of community in convicts' rehabilitation. The purpose of conducted research is to examine public attitudes in Republic of Croatia toward convicts and their rehabilitation. The goal of this paper is to examine the metric characteristics of applied questionnaire and its factor structure.

The sample was made of 364 subjects from the city of Zagreb and Zagreb county (186 males and 178 females). The Questionnaire was based on the Begin's and Couture's Questionnaire (1980). It consisted of 16 original variables translated on Croatian language plus five new variables.

The reliability of the Questionnaire when the result is expressed on the first principal component is good under all applied methods of principal component analysis. Representativity and homogeneity are also satisfying.

By the method of principal component analysis, four principal components were extracted that explain 51,6% of common variance. They were rotated in oblique Oblimin position. Factors refer to personal attitude toward convicts, attitude toward life conditions in prisons, general treatment of convicts in penal system, and general trust toward convicts. Subjects, thus, differ these issues of rehabilitation and express consistent attitudes toward them. In future analyses, the level of punitiveness and trust in relation with number of psychosocial variables will be examined.

keywords: public opinion, rehabilitation, convicts, attitudes

¹This work was supported by the Research Support Scheme of the Open Society Support Foundation, grant No. 1454/1998.